

Vzgojni zavodi in pobegi gojencev

Posvečamo spominu na umrlo tovariša

dr. Bronislava Skaberneta († 1977)

in prof. Milone Bregant († 1975)

Julija 1974 je bila na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani končana raziskava »Pobegi gojencev iz vzgojnih zavodov.«¹ Raziskovalci so v uvodu zapisali: »Pobegi gojencev iz vzgojnih zavodov sprožajo nasprotujoče si reakcije javnosti. Te reakcije so odvisne od tega, ali so gojenci na begu ogrozili javni red, varnost ali imetje občanov, ali pa so se zatekli po pomoč in razumevanje bodisi k različnim družbenim institucijam (sodiščem, socialno-skrbstvenim organom, časopisom), bodisi k posameznikom... Ker pa javnost tako v primeru, da pobegle gojence doživlja kot ogrožujoče, kot v primeru, da jih pomiluje, v tisku izraža nezaupanje vzgojnim zavodom, so ti zavodi ob pobegih gojencev v nezavidljivem položaju. Občutju neuspeha in nemoči, ki ga vzgojno osebje ob pobegih gojencev že itak doživlja, se pridružuje še občutje povečane odgovornosti do javnosti. Oboje vzbuja nezaupanje vzgojnega osebja vase in v metode vzgojnega dela. Zato ni presenetljivo, da postanejo pobegi včasih glavni problem zavoda in preprečevanje pobegov osrednji cilj pedagoških prizadevanj.«²

Tako se dogaja, da zavodsko osebje pogosto enači begavce iz vzgojnih zavodov z osebnostno najbolj motenimi gojenci, da se javnost čuti ogrožena od pobeglih gojencev in da nekateri pisci menijo, da vzgojnega procesa ni mogoče uresničevati, če gojenci z begi onemogočajo uresničevanje vzgojnega programa.³ Namen tega sestavka je z ugotovitvami raziskave preveriti upravičenost takih stališč.⁴

Metodologija

Raziskovalci so pobege opazovali v času od 15. sept. 1971 do 14. sept. 1972 v treh vzgojnih zavodih (Logatec, Slivnica, Višnja gora) in v

¹ Avtorji: dr. Bronislav Skaberne (mladinski kriminolog — vodja raziskave), Ana Barbič (sociologinja), Leopold Bregant (psiholog), Milona Bregant (psiholog), Branko Martinović (psiholog), Katja Vodopivec (kriminologinja), Raziskava obsega 354 tipkanih strani in 21 prilog. Edino poročilo, ki je doslej izšlo o raziskavi, je Dr. B. Skaberne, Pobegi gojencev iz vzgojnih zavodov, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana 1974, št. 4, str. 285—294. Financiranje: Raziskovalna skupnost Slovenije in Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo.

² Raziskava, str. 1; 2.

³ Npr. Bartollas, str. 232.

⁴ Raziskava je preobsežna, da bi jo bilo mogoče povzeti v celoti. Zato sem za ta prikaz izbrala le nekatera vprašanja, ki jih sama ocenjujem kot posebej aktualna.

enem vzgojno-poboljševalnem domu (Radeče). Ker smo v raziskavi ugotovili, da veljajo za dekleta nekatere posebnosti, ki so lahko tudi posledica razmeroma majhnega števila opazovanih primerov (Višnja gora N = 76), v tem sestavku to razčlenbo opuščamo in se v nadaljevanju omejujemo le na gojence moškega spola. Opazovani gojenci so bili stari od 14 do približno 20 let.

Za namen raziskave so raziskovalci šteli za beg vsak odhod gojenca iz vzgojnega zavoda brez dovoljenja in tudi samovoljno podaljšanje dovoljenega izhoda, če se gojenec ni vrnil v zavod prek noči do 6. ure zjutraj.

Vprašanje je bilo, ali bi za namen raziskave lahko izločili posebno skupino stalnih begavcev. Ker je bil čas samega opazovanja za to prekratek, so raziskovalci naprosili zavodske psihologe, da poimensko naštejejo gojence, ki stalno uhajajo iz zavoda. Po primerjavi tako določenih gojencev s številom njihovih begov je bilo mogoče ugotoviti, da so si psihologi raznih zavodov različno razlagali pojem stalnega beganja in njihove določitve niso bile enotne. Zato so se raziskovalci odločili, da bodo upoštevali za raziskavo vsakega gojenca, ki je v času opazovalne dobe bival v zavodu vsaj 6 mesecev, kot begavca pa tistega, ki je v času enoletnega opazovanja pobegnil vsaj enkrat. Tako zbrano število za moške gojence v vseh treh zavodih je bilo 233, od tega 101 begavec z 224 begi. Med tem številom begavcev smo ugotovili:

— gojencev, ki so pred ali med opazovalno dobo ušli 1- in večkrat na 6 mesecev, 73

— gojencev, ki so pred ali med opazovalno dobo ušli manj kot 1-krat na 6 mesecev, 28

Zaradi majhnega celotnega števila begavcev si tega števila nismo upali znižati še za 28 primerov.⁵ Naša hipoteza je bila: če bi z raziskavo lahko zajeli več večkratnih begavcev, bi ugotovljene razlike postale večje in ne manjše.

Za namen raziskave so raziskovalci uporabili 14 vprašalnikov, od tega 3 po tujih vzorcih,⁶ druge so izdelali sami. Vprašalnike so ustrezno namenu izpolnjevali: zavodski psihologi, gojenčevi vzgojitelji, vzgojitelji in mojstri ter gojenci.

⁵ V enem izmed zavodov so npr. gojenca po vrnitvi z bega tako zavarovali, da je v času 6 mesecev zelo težko še enkrat pobegnil.

⁶ Modificirana Uhrbockova lestvica, lestvica F, Moosov vprašalnik.

Obdelava zbranega gradiva je bila navadna, t. j. primerjava frekvenčnih distribucij za begavce in nebegavce s pomočjo strukturnih odstotkov in hi^2 . V zvezi z uporabo hi^2 pa moramo povedati tele pridržke:

— hi^2 pri majhnih absolutnih številih ni merilo za ugotovitev, da razlik ni; zato smo izhajali iz podmene, da so razlike, ki smo jih ugotovili s strukturnimi $\%$, dejansko obstajale v času opazovanja; če so bile razlike med $\%$ ena petina ali več in so se kazale pri več zavodih, domnevamo, da bi ob opazovanju večjega števila primerov lahko postale signifikantne. Zato smo jih tiskali polkrepko;

— pri razlagi signifikantnih razlik se pogosto srečujemo z napačnimi interpretacijami, kot da pojava, ki nastopa v distribuciji z manjšo frekvenco, ni; takim interpretacijam smo se skušali izogniti.

Poleg tega je odstotni delež kot reprezentant notranje sestave pojava nezanesljiv, kadar so absolutna števila majhna. Zato smo v vseh primerih, kadar je bilo absolutno število 5 ali manj, $\%$ dali v oklepaje.

Osebnostne lastnosti gojencev

B. Skaberne je k raziskavi med drugim prispeval posebno poglavje, v katerem je obravnaval stališča raznih piscev do pobegov iz vzgojnih zavodov.⁷ Ta stališča lahko posplošeno razdelimo v dve skupini po obdobjih; in sicer nekako do l. 1960 in po tem času. Približno do leta 1960 so pisci večinoma poudarjali večjo osebnostno motenost pobeglih gojencev v primerjavi z gojenci, ki iz zavodov niso uhajali (npr. Henderson-Gillespie 1951; Asperger 1956; Beall-Panton 1956; Gettins 1959). Naš pisec Skala je l. 1962 opozoril na to, da je večina piscev do tega časa uhajanje pripisovala nevropatskim in psihopatskim motnjam osebnosti. Joos, Sepulchre-Cassiers in Debuyst pa so leta 1965 ocenili, da so številne razprave o pobegih gojencev napisali psihiatri, ki so izhajali iz patološke ocene osebnosti, in so drugi pisci, tudi psihologi, večinoma sprejeli tako pojmovanje begavstva.

Že leta 1961 pa je pri nas psiholog Skalar opozoril na to, da so vzroki za uhajanje gojen-

cev iz vzgojnih zavodov različni, nato podobno leta 1965 psiholog Pelan; med tujimi pisci pa srečujemo taka stališča tudi od l. 1960 naprej (npr. Joos, Sepulchre-Cassiers, Debuyst 1965; Hanselmann 1966; Mazerol 1968; Kohlbacher 1970; Kien 1972; Wenzel 1973). Raziskovalci tudi ne poudarjajo več razlik v strukturi osebnosti (npr. Aaron 1962; Levine 1963; Martin-Clarke 1969), temveč posvečajo čedalje več pozornosti tistim zunanjim dejavnikom, ki vplivajo na beg kot posebno reakcijo na pritiske okolja, zlasti stanje v zavodu (npr. Hildebrandt 1969).⁸

Res pa je, da večina raziskovalcev pri begavcih še vedno ugotavlja umik kot vedenjski vzorec za razne stresne situacije (zlasti za neuspeh), vzorec, ki se začneja oblikovati zgodaj v mladosti in se z višanjem starosti utrjuje (npr. Clarke 1968); to nekateri pripisujejo procesu učenja (Martin-Clarke 1969), drugi pa temperamentu kot reakcijskem vedenjskemu vzorcu.⁹

Psiholog Leopold Bregant je skušal v raziskavi ugotoviti vzročne in simptomatske lastnosti disocialnih motenj pri 233 opazovanih gojencih. Vprašalnik je raziskovalec sestavil sam, izpolnjevali pa so ga zavodski psihologi.

Etiološko so bile motnje razvrščene v šest skupin. Raziskovalec meni, da sta imela zavoda v Logatcu in Slivnici etiološko podobno selekcionirani skupini (Logatec 97,8 $\%$ gojencev s čustveno pogojenimi motnjami v osebnostnem razvoju z nevrotično strukturo; Slivnica 91,4 $\%$ takih gojencev in 7,1 $\%$ s čustveno pogojenimi motnjami z disocialno strukturo). To je bila posledica uvrščanja gojencev v omenjena zavoda. Gojenci v zavodu Radeče so bili po vzrokih motenj bolj heterogeni, ker gojence v ta zavod oddajajo sodišča in vrsta motenosti ni merilo za oddajo v zavod.

Oblike disocialnih motenj so bile razdeljene v 30 simptomov disocialnega vedenja. Poleg razčlenjevanja vseh 30 simptomov je avtor za namen sintetičnega prikazovanja izidov združil simptome v osem skupin.

Izidi tako sintetiziranih podatkov so bili naslednji:

⁸ Po končani raziskavi smo opise takih situacij našli zlasti pri Bartollasu (1975, str. 226, 277) in Hartmannu (1978, str. 12–22).

⁹ Npr. Brown — Druce — Sawyer (1978, str. 68, 69).

⁷ Poglavlje obsega 39 strani z 27 referenčnimi navodbami.

Preglednica 1: Deleži begavcev (B) in nebegavcev (NB) v % po skupinah simptomov disocialnega vedenja

Skupina motenj	Logatec		Slivnica		Radeče		Skupaj	
	B	NB	B	NB	B	NB	B	NB
N	32	14	19	51	50	67	101	132
1. motnje v razmerju do vrstnikov	31,3	71,4*	84,2*	66,7	66,0	62,7	58,4	65,2
2. motnje v razmerju do odraslih	34,4	50,0	78,0	70,6	76,0	62,7	63,4	64,4
3. motnje v razmerju do dela in učenja	93,8	85,7	94,7	90,2	82,0	71,6	88,1	80,3
4. vse oblike tatvin	84,4	92,9	84,1	84,3	100,0	94,0	92,1	90,2
5. vse oblike izostajanja	96,0*	64,3	100,0	94,1	96,0	95,5	97,0	91,7
6. napadalnost	21,9	57,1*	(26,3)	37,3	50,0	53,7	36,6	47,7
7. nastopaštvo	(0,0)	(0,0)	(10,5)	17,6	(6,0)	14,9	(5,0)	14,4*
8. spolna neprilagojenost	(3,1)	0,0	(26,3)	21,6	(26,0)	32,8	18,8	25,0

* H_i^2 značilen na ravni 0,05 ali manj, — % polkrepko: razlika med % je $\frac{1}{3}$ ali več.

To pomeni, da so bili simptomi napadalnosti pogostejši pri nebegavcih, tj. tistih gojencih, ki so svojo napadalnost lahko izživiljali v zavodu (npr. ustrahovanje in izkoriščanje sogojencev). Za begavce so bili opaznejši simptomi izostajanja, tj. umika.¹⁰

Preglednica 2: Deleži begavcev (B) in nebegavcev (NB) v % po številu simptomatskih skupin vedenja

Število simptomatskih skupin	Vsi gojenci	
	B	NB
N	101	132
1. skupina	(1,0)	(1,5)
2. skupini	5,9	12,5
3. skupine	17,8	14,4
4. skupine	25,7	14,4
5. skupin	21,8	18,2
6 skupin	15,8	18,2
7. skupin	8,9	17,4
8. skupin	(3,0)	(3,8)

Iz preglednice izhaja, da je bilo med begavci več gojencev s srednjim številom motenj, med nebegavci pa po eni strani več manj obremenjenih gojencev (s skupinami simptomatskih motenj) in po drugi strani več močno obremenje-

¹⁰ Do zelo podobne ugotovitve, čeprav na podlagi drugače izbrane simptomatike, je prišel Hartmann (1978, str. 42, 48):

nih gojencev. Iz tega bi lahko sklepali, da je v zavodih ostajalo po eni strani več gojencev, ki so bili razmeroma lahko prilagodljivi, po drugi strani pa tudi več gojencev, ki so bili tako disocialni, da so vedeli, da se določen način prikrivanja disocialnosti izplača, saj čas bivanja v nobenem izmed zavodov ni v naprej natančno določen (razen zgornje, zakonsko določene meje).

Iz ugotovitev je torej mogoče sklepati, da so tako begavci kot nebegavci kazali različne vedenjske motnje in so bili tudi med begavci hudo disocialni gojenci (27,7 %). Toda v zavodih so v večjem številu ostajali podobni disocialni gojenci (39,4 % = seštevek 6, 7 in 8 skupin). Pri tem se seveda zavedamo, da smo lahko merili le obremenjenost gojencev s številom različnih motenj, ne pa tudi z intenziteto motenj.

Družbena nevarnost begavcev

Že iz doslej povedanega sledi, da večina begavcev na prostosti verjetno ne ogroža ljudi in premoženja bolj kot tisti nebegavci, ki so po redni poti odpuščeni iz zavodov (razen kolikor je beg sam položaj, ki sili k izvrševanju nekaterih kaznivih dejanj). Upravičeno lahko domnevamo, da javnost in vzgojno osebje nevarnost pobeglih gojencev predimenzionirata; javnost zato, ker se jih boji, vzgojno osebje pa zato, ker pritiski javnosti, oblastnih organov in slabi vtisi o manjšini nekaterih zelo motečih begavcev zasenčijo pomen drugih begov. Za potrditev tej

domnevi naj služi opis begov v tem poglavju sestavka.

Preglednica 3: Število gojencev, begavcev in begov

Število	Logatec	Slivnica	Radeče	Skupaj
vseh gojencev	46	70	117	233
begavcev	32	19	50	101
begov	101	25	98	224
begov na begavca	3,2	1,3	1,96	2,3

Tudi drugi pisci ugotavljajo, da so begi gojencev iz odprtih, permisivno vodenih zavodov pogostnejši kot iz zaprtih zavodov, vodenih avtoritativno.¹¹ Odprt in permisivno voden zavod je Logatec, zaprt in avtoritativno voden zavod so Radeče. Zavod v Slivnici ima to posebnost, da hodijo gojenci na delo v oddaljeno mestno središče in verjetno zato čutijo manj potrebe po uhajanju.

Gojenci so iz zavodov uhajali sami (oziroma so si podaljšali dovolilnico) v 60 % primerov (Logatec 72 %, Slivnica 76 %, Radeče 43 %). Domnevamo lahko, da so ubegavci, združeni v skupine, nevarnejši. Kaže, da so se begavci iz

Preglednica 4: Smeri begov v %

Gojenec je bil namenjen N* (N)	Logatec 64 (65)	Slivnica 16 (9)	Radeče 82 (42)	Skupaj 162 (116)
domov, k sorodnikom	48,4 (35,4)	43,8 (55,6)	57,3 (93,0)	52,5 (57,8)
k znancem	7,8 (10,8)	12,5 (22,2)	6,1 (4,7)	7,4 (9,5)
v različne kraje	12,5 (21,6)	6,2 —	4,9 —	8,0 (12,0)
zabavat se, pohajkovat	31,3 (32,2)	37,5 (22,2)	31,7 (2,3)	32,0 (20,7)
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0

N = navedbe gojencev
(N) = navedbe vzgojiteljev

¹¹ Bartollas (1975, str. 22); Hartmann (1978, str. 1).

zaprtega sistema vzgajanja (Radeče) bolj združevali v skupine.

Od 224 registriranih begov so si gojenci v 55 primerih (25 %) podaljšali dovolilnico in se niso pravočasno vrnili v zavod. Ker so ti begi po nekaterih lastnostih drugačni, smo jih iz preglednice 4 izločili in so zato absolutna števila manjša.

Za razmerja med gojenci in vzgojitelji ter za način obravnavanja gojencev po vrnitvi z bega so zgovorne razlike med navedbami gojencev in vzgojiteljev (zlasti zadnja alineja). Vsekakor pa je videti, da je v resnici približno polovico gojencev uhajalo domov.

Pobegi gojencev na splošno niso bili dolgotrajni in so trajali najdalj tri mesece. Dobra polovica jih je trajala le dan ali dva (53,4 %). V Logatcu je nad polovico begov trajalo le en dan ali manj in večina gojencev se je sama vrnila v zavod (84 %). V zavod v Slivnici se je tudi večina gojencev vrnila sama (76 %), toda večinoma šele po 3—6 dnevih bivanja na prostosti. V Radečah je ena tretjina begov trajala sedem dni in več (drugi manj) in je bilo 88 % gojencev vrnjenih prisilno. Samo eden izmed vseh pobeglih gojencev se v zavod sploh ni vrnil (Logatec).

Preglednica 5: Kriminalnost na begih

Na begu je bilo storjeno kaznivo dejanje	Logatec	Slivnica	Radeče	Skupaj
da	9	1	29	39 (17,4 %)
ne	69	6	47	122
neznano	23	18	22	63
Skupaj	101	25	98	224

Res je, da po vrnitvi z bega za dobro četrtno gojencev ni bilo mogoče ugotoviti ali so na begu storili kaznivo dejanje ali ne. Verjetno pa je, da med temi ni bilo hudih kaznivih dejanj. Pri vseh drugih ugotovljenih kaznivih dejanjih je šlo samo za kazniva dejanja zoper premoženje (vlomne, navadne in majhne tatvine, tatvine koles in 10 motornih vozil, od tega 4 avtomobilov).

»Podatki o kaznivih dejanjih, storjenih na begih, dopuščajo domnevo, da je nevarnost kaz-

nivih dejanj na begih manjša, kot se običajno domneva. Niti pri begih iz VPD Radeč ne dosega $\frac{1}{3}$ vseh begov, kolikor so podatki o tem seveda znani.¹² Ob vsem tem je treba upoštevati, da je delež povratništva med gojenci, odpuščenimi iz zavodov, večji. Seveda pa je treba povedati, da veljajo zbrani podatki le za čas opazovanja in za prostor, v katerem smo podatke zbirali (Slovenija), in je drugačna populacija, ob drugem času in v drugem prostoru lahko družbi nevarnejša. To pa bi bilo treba vselej šele ugotavljati.

Beg in uresničevanje vzgojnega programa

Nekateri pisci menijo, da beg gojenca iz vzgojnega zavoda ovira uresničevanje vzgojnega programa. Naša domneva je drugačna, in sicer, da beg gojenca iz vzgojnega zavoda omogoča preverjanje in intenziviranje vzgojnega dela, to pa seveda le v razmerah, kako smo jih ugotavljali z našo raziskavo, ko so se gojenci sami ali prisilno vračali v zavod po razmeroma kratkem času bivanja zunaj zavoda (največ 3 mesece) in ko se z bega ni vrnil v zavod le eden izmed vseh gojencev. Beg sam je opozorilo na morebitno stisko in stresno stanje, v katerem lahko živi gojenec, poleg tega pa tudi doživetja gojenca zunaj zavoda niso vzgojno nebitvena. Kazuistično bi lahko takih primerov našli veliko, v tem poglavju pa se bomo omejili predvsem na nekatere dodatne ugotovitve iz raziskave.

Tudi z drugimi merskimi sredstvi smo ugotavljali, da so begavci bolj nagnjeni k vedenjskim oblikam umika kot nebegavci (razmerje do šole, do poklica, interesi). Nemotiviranost oziroma slabša motiviranost za dejavno izražanje je torej ena bistvenih lastnosti begavcev.

Razmerje gojencev do domačih in do vrstnikov smo ugotavljali z ocenami vzgojiteljev, zato je mogoče, da so te ocene odvisne od osebnega dojemanja vzgojiteljev in niso zanesljive. Zato tolmačimo rezultate previdno.

Po ocenah vzgojiteljev naj bi bila skoraj tretjina gojencev navezana na domače. Podatek je dvomljiv v primerjavi z ugotovitvami, da so domači gojence v zavodih le redko obiskovali (pogosto le v pribl. 8% primerov), jim redko pošiljali denar, jim redko pisali ipd. Ni nemo-

goče, da gre v teh primerih predvsem za izražanje gojenčeve nostalgije po nečem, česar morda sploh ni bilo in ni dosegljivo. Pri tem smo tudi ugotovili, da so bili deleži begavcev višji med tistimi gojenci, ki so redko prejeli pisma. To pa seveda ne zanika naše prejšnje ugotovitve, da je približno polovica begavcev pobegnila domov, pa naj bo to ali iz domotožja ali pa zato, da bi se počutili prosti pri izbiranju drugih možnosti (zlasti zabavnih) in medtem obiskali tudi domače.

Med begavci naj bi bil poleg tega višji delež gojencev, ki v zavodu med vrstniki niso imeli prijateljev (24% : 13,2%; hiš slabo značilen na ravni 0,0883), tj. med gojenci, ki so se v zavodu počutili osamljene.

V raziskavi smo želeli ugotavljati tudi vloge gojencev v vzgojnih skupinah gojencev po Schindlerjevi shemi dinamike položajev v majhnih skupinah. Ker pa so tudi ta vprašalnik izpolnjevali vzgojitelji, je iz odgovorov postalo jasno, da so Schindlerjevo shemo razni vzgojitelji različno razumeli in izidi niso bili uporabni za nadaljnjo obdelavo in interpretacijo. Vlogo gojencev v skupinah smo v času opazovanja ugotavljali po tej shemi štirikrat. Vseeno pa je tudi za ta prikaz zanimivo, da so vzgojitelji številno gojencev, ki so imeli t. i. vlogo omega (grešnega kozla) v Logatcu ocenili z nekaj manj, kot je bilo število skupin, v Slivnici in Radečah pa približno z 1,5 gojenca na skupino. Zaradi nezanesljivosti podatkov odgovorov nismo razčlenjevali na begavce in nebegavce, nedvomno pa so med begavci tudi taki gojenci.¹³

Na vprašanje, kako so se gojenci počutili na begu, so dajali odgovore gojenci sami. Odgovori so bili naslednji:

dobro	51,5 %
dobro in slabo	6,7 %
slabo	26,2 %
bilo me je strah, oziroma sem obžaloval	11,7 %
ne vem	3,9 %
Skupaj	100,0 %
N	221

To pomeni, da je imelo približno 45% gojencev tudi slabe izkušnje z begom že na begu samem.

¹² Vsi podatki za to poglavje so vzeti iz analize B. Skaberneta.

¹³ Povzeto po analizi K. Vodopivec.

Vse te ugotovitve in še dodatne, ki jih s shematično obdelavo anketno zbranih dogovorov ni mogoče obseči, t. j. nemotiviranost, mogoče slabi stiki z domačimi, morebitna osamelost in vloga omega v zavodu ter morebitno slabo počutje na begu, pa so še kako pomembne iztočnice za intenzivnejše navezovanje stikov vzgojitelja z gojencem po vrnitvi iz bega, če jih vzgojitelj le zna in hoče izrabiti.

Percepcijo vzgojiteljev smo pri gojencih ugotavljali z vprašalnikom, ki so ga izpolnjevali gojenci, in sicer štirikrat v času opazovanja. Medtem ko glede negativne percepcije vzgojiteljev med begavci in nebegavci v dveh zavodih nismo našli statistično značilnih razlik, so bile razlike za zavod v Radečah statistično značilne (25,5 % : 10,7 %). Avtorica, ki je razčlenjevala te podatke, je v sklepu zapisala:

— »Iz zavoda, v katerem je bila najpogosteje ugotovljena negativna percepcija vzgojitelja, je bilo zabeleženih relativno najmanj begov.

— Iz zavoda, v katerem so gojenci v najmanjšem deležu percipirali vzgojitelja negativno, je zabeleženih največ begov.

— Število begov v zavodu je bilo v obratnem sorazmerju z negativno percepcijo vzgojitelja pri gojencih.

— Iz tega in drugih podatkov izhaja, da ima dopuščanje samovoljne oddaljitve iz zavoda brez klasičnih sankcij pozitivne učinke, t. j. nizek delež negativne percepcije vzgojitelja in visok delež prostovoljnih vrnitev v zavod.«¹⁴

Vzgojiteljevo percepcijo gojencev smo ugotavljali tako, da smo zbrali ocene vzgojiteljev in mojstrov o gojenčevi socializiranosti, in sicer dvakrat v času raziskave. V celotnem številu gojencev so vzgojitelji in mojstri ocenjevali begavce za slabše ali bolj nesocializirane kot nebegavce (vzgojitelji: 70,7 % : 40,0 %; mojstri 66,6 % : 37,8 %; razlike so statistično značilne). Beg iz zavoda je torej eden pomembnih dejavnikov, ki vpliva na oceno gojenčeve socializiranosti in s tem tudi na negativno percepcijo gojenca pri vzgojitelju.¹⁵

Medsebojna negativna percepcija med vzgojiteljem in gojencem bi bila lahko po vrnitvi gojenca v zavod razlog za razmislek o tem, ali ne bi bilo primerno premestiti gojenca v drugo vzgojno skupino, zlasti če se gojenec tudi med vrstniki slabo počuti.

Celotno ozračje v vzgojnih zavodih smo ugotavljali s tremi pripomočki, in sicer z Moosovim vprašalnikom, z modificirano Uhrbockovo lestvico in lestvico F. Vprašalnike so izpolnjevali vzgojitelji, mojstri in gojenci (razen lestvice F). V vseh treh primerih smo ugotovili bistvene razlike med zavodi, največje po Uhrbockovi lestvici.¹⁶

Begi gojencev iz zavodov bi po naši hipotezi, če bi gojence po vrnitvi iz bega obravnavali primerno, kot smo navedli prej, lahko posredno prispevali tudi k izboljševanju celotnega zavodskega ozračja.

Vse doslej povedano pa ne pomeni, da zavodsko osebje ne bi smelo reagirati na beg gojenca iz zavoda tudi s kazenskimi ukrepi, in tako so v vseh treh zavodih v resnici ravnali. Zavoda v Logatcu in Slivnici sta za ta namen uporabljala predvsem prepovedi in omejitve, Radeče pripor in namestitvev gojencev v posebno, zaprto skupino. Ne da bi se spuščali v oceno prvega ali drugega načina reagiranja na beg gojencev, saj so gojenci v Radečah v resnici težavnejši od gojencev v drugih dveh zavodih, želimo tu izraziti svoje prepričanje, da je tudi kazen lahko vzgojno sredstvo, kolikor pomeni zavestno in neagresivno kritiko, skupaj z vsemi drugimi vzgojnimi sredstvi, ki pomenijo pomoč gojencu (glej zgoraj). Za to pa imajo dovolj možnosti vzgojno zavodsko osebje in vzgojne skupine gojencev po vrnitvi gojenca v zavod.

Sklep

Vračamo se na vprašanja, ki smo jih postavili v uvodu tega sestavka. Naše ugotovitve govorijo:

— begavci niso bolj ali bistveno drugače vedenjsko moteni kot nebegavci; poseben problem v vseh vzgojnih zavodih pa so tisti gojenci, ki iz zavodov ne uhajajo, so pa huje vedenjsko moteni in napadalno naravnani ter svojo napadalnost izživljajo zlasti proti sogojencem v zavodu;

— družbena nevarnost begavcev po naših ocenah ni večja od družbene nevarnosti gojencev, ki so odpuščeni iz zavodov po redni poti;

— beg iz zavoda je v naših razmerah priložnost za preverjanje in izboljševanje vzgojnega dela z gojenci in zavodskih razmer.

¹⁴ Povzeto po analizi Milone Bregant.

¹⁵ Povzeto po analizi B. Skaberneta.

¹⁶ Povzeto po analizi B. Skaberneta.

LITERATURA:

1. Asperger H., **Heilpädagogik** Springer Verl., Wien 1956.
2. Bartollas Clemens, Runaways at the Training Institution Central Ohio, **Canadian Journal of Criminology and Corrections**, 3/1975, str. 221 do 235.
3. Brown B. J., Druce N. R., Sawyer C. E.: Individual Differences and Absconding Behaviour, **The British Journal of Criminology**, 1/1978, str. 62—70.
4. Clarke R. V. G., Absconding and Adjustment to the Training School, **The British Journal of Criminology**, 3/1968, str. 285—295.
5. Gettins J., Le traitement des »fugueurs« chronique, **Revue internationale de l'enfance**, Vol. XIII, No 1/1959.
6. Hartmann Claus, **Flucht aus dem Gefängnis**, Ferdinand Enke Verl., Stuttgart 1978.
7. Henderson — Gillespie, **Udžbenik psihiatrije** Medicinska knjižica, Beograd — Zagreb 1951
8. Hildebrand J. R., The Anatomy of Escape, **Federal Probation**, March 1969, str. 58—66.
9. Joos J., Sepulchre-Cassiers M., Debuyst Ch., Boys who Run away from Home, **International Journal of Offender Therapy**, 2/1970.
10. Kiehn E., **Praxis des Heimerziehers**, Lambertus Verl., Freiburg Br. 1972.
11. Kohlbacher F., Das Problem der Entweichung, **Erzieherblatt**, Graz, 1/1970.
12. Martin D. N., Clarke R. V. G., The Personality of Approved School Boy Absconders, **The British Journal of Criminology**, 4/1969, str. 366—375.
13. Mazerol, Les incidents signifiants en internats professionnels d' education surveillee, **Annales de Vaucresson**, 6/1968.
14. Miller C. Delbert, **Handbook of Research Design and Social Measurement**, Mc. Kay Science Series, New York 1967.
15. Moos R. h., The Assessment of the Social Climates of Correctional Institutions, **Journal of Research in Crime and Delinquency**, July 1968 — Vprašalnik nam je dostavil pisec.
16. Petan M. **Begi gojencev iz zavoda**, Planina 1965, Rokopis.
17. Skaberne B., Barbič Ana, Bregant L. in drugi: **Pobegi gojencev iz vzgojnih zavodov**, Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani, 1974, Xerox kopija.
18. Skala A., **O vzgoji razvojno prizadetih otrok**, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1962.
19. Skalar V., Psihologija neprilagojenega mladoletnika, **Socialne službe v Sloveniji**, No. 3, Ljubljana 1961.
20. Supek R., **Ispitivanje javnog mnjenja**, Naprijed Zagreb 1961.
22. Wenzel, **Fürsorgeheime in pädagogischer Kritik**, Ernst Klett Verl., Stuttgart, 2. Aufl. 1973.
21. Vodopivec-Bregant-Mlinarič-Skaberne-Skalar; **Eksperiment u Logatcu**, Savez društava defektologa Jugoslavije, Beograd 1974.

UDC 343.815

Educational and Absconding of Inmates

Vodopivec, Katja, Professor of Criminology, Faculty of Law, Ljubljana

In July 1974 a team from the Institute of Criminology at the Faculty of Law in Ljubljana completed a research project: »The Absconding of Inmates from Educational Institutions«. Methodology used: Observation period from September 15, 1971 to September 14, 1972. Definition of absconding: departure of an inmate from an institution without permission and arbitrary prolongation of absence if the inmate did not return during the night until 6 a. m. Scope of observation: all the educational institutions in the Socialist Republic of Slovenia, i. e. three for boys and one for girls. Having stated certain particularities related to girls, this paper deals only with the male population, i. e. 233 inmates, of which 101 are absconders. 73 inmates absconded before or during the observation period once or several times per 6 months and 28 inmates absconded less than once during the same period. For

research purposes 14 questionnaires were used, 3 of them based on foreign models. Questionnaires were filled in by psychologists, educators, and workshop masters in these institutions, and the inmates themselves. Some statements: Absconders are not more or differently behaviourally disturbed than non-absconders; a special problem of all educational institutions are those inmates who do not abscond, yet are seriously behaviourally disturbed and aggressive and live out their aggressiveness particularly against co-inmates in the institution. According to our estimation, the social dangerousness of absconders is no greater than that of inmates who are released from an institution in the regular way. Absconding from an institution presents in our conditions an opportunity for improving educational work with inmates and institutional conditions.